

УДК 37.091.113

DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.117

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ

Єрмак Сергій Миколайович, кандидат педагогічних наук,
доцент, декан факультету заочного навчання та навчання за кошти
фізичних, юридичних осіб,
Пенітенціарна академія України
(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,
e-mail: sergey.yermak@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-5069-1001;

Гетта Василь Григорович, кандидат педагогічних наук,
професор, професор кафедри технологічної освіти та інформатики,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
(14013, Україна, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
e-mail: getta1942@ukr.net)
ORCID: 0000-0003-3057-9976

Сучасна освіта має створити таку систему освітніх процесів, методів, навчальних програм та інструментів оцінювання, що надають здобувачам освіти можливість набуття навичок, необхідних для повноцінної само-реалізації особистості.

Аналіз науково-педагогічних досліджень показав, що однією з провідних ідей досягнення поставленої мети є компетентнісний підхід до навчання.

Основним фактором ефективного формування компетентностей як новоутворення у свідомості людини, яка навчається, є її діяльність на основі набутих наукових знань. Водночас основною проблемою компетентнісно-го навчання є організація такої діяльності.

Психологи, визначаючи структуру діяльності, виокремлюють такі її компоненти: мотив – мета – дії і операції.

Отже, щоб досягнути успіху в зазначеній справі, перш за все потрібно у здобувачів освіти сформуванню усвідомлену мотивацію, досягнути їхньої внутрішньої згоди та навчити їх вчитися.

Важливу роль при цьому процесі відіграє розумовий розвиток особистості. У процесі формування знань, умінь та навичок треба навчати користуватися операціями розумового розвитку – спостерігати, порівнювати, протиставляти, аналізувати, робити висновки, застосовувати знання на практиці.

Цьому сприяє в навчанні використання таких педагогічних технологій, як: організація навчальної співпраці, проєктна технологія, диференційоване навчання, використання проблемності тощо.

На думку авторів, важливу роль у формуванні компетентностей, особливо ключових, відіграє активна життєва позиція людини. У процесі громадської діяльності молодь формує своє життєве кредо, усвідомлює, що для того, щоб чогось досягти, потрібно навчатись, працювати, активно діяти.

Одним з важливих факторів ефективного застосування компетентнісного навчання є належне управління ним.

Значну роль в управлінні компетентнісним навчанням, на думку авторів, відіграють критерії сформованості предметних і ключових компетентностей. Вони дають можливість здійснювати не тільки моніторинг динаміки формування компетентностей, а й своєчасно реагувати, впливати на їх якість, коригувати процес.

Ключові слова: компетентність, предметні компетентності, ключові компетентності, діяльність.

FACTORS INFLUENCING THE EFFICIENCY OF COMPETENCE APPROACH IMPLEMENTATION IN THE STUDY

Yermak Serhii, PhD in Pedagogical Science, Associate Professor,
Dean of the Faculty of correspondence study and study at legal
entities' and individuals' expense,
Penitentiary Academy of Ukraine
(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: sergey.yermak@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-5069-1001;

Hetta Vasyl, PhD in Pedagogy, Professor, Professor of the
Department of Technological education and Informatics,
Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium"
(53 Hetmana Polubotka Street, Chernihiv, 14013, Ukraine,
e-mail: getta1942@ukr.net)

ORCID: 0000-0003-3057-9976

Modern education is to create such system of educational processes, methods, educational programs and assessment tools that give students the opportunity to acquire skills necessary for full self-realization of the individual.

The analysis of the scientific and pedagogical research has shown that a competence approach to the study is one of the main ideas to gain a set goal.

The main factor of effective competencies formation as a new idea in a human consciousness who studies is his/her activity based on the gained scientific knowledge. At the same time the main problem of the competence approach in the study is organizing such activity.

Psychologists defining the activity structure show the following components: a motive- a goal- acts and operations.

Thus, in order to succeed, first of all it's necessary to form students' conscious motivation to achieve their internal agreement and to make them study.

A person's mental development plays an important role in this process while forming knowledge and skills one should teach how to use the mental development operations, that is how to watch, compare, oppose, analyze, make conclusions and use knowledge in practice.

The following pedagogical technologies as organizing educational cooperation, a project technology differential study, a problem use etc. promote in the study.

According to the authors a person's active life position plays the main role in competences formation especially key ones. In public activity the young people form their life credo, realize that to achieve some goals one should study, work and be active.

One of the important factors of effective competence study use is its proper regulation.

According to the authors criteria of subject and key competencies formation play a main role in competence study regulation. They give an opportunity to monitor not only the competence formation dynamics but also to react, influence their quality and to correct the process.

Key words: *competence, subject competence, key competence, activity.*

Постановка проблеми. У розпорядчих освітніх документах говориться, що сучасна освіта має створити таку систему процесів, методів, навчальних програм та інструментів оцінювання, які надають здобувачам освіти можливість набуття навичок, необхідних для повноцінної самореалізації особистості [2; 3].

Як свідчить аналіз науково-педагогічних досліджень, однією з провідних ідей досягнення поставленої мети є компетентнісний підхід до навчання. Проте під час його впровадження виникає багато проблеми як дидактичного, так і методичного характеру. На розв'язання яких і спрямоване наше дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Актуальність проблеми впровадження компетентнісного підходу в освітній процес різних видів закладів освіти спонукає багатьох педагогів і психологів до її обговорення і дослідження. Увага науковців, викладачів і вчителів зосереджена на з'ясуванні сутності та змісту компетентнісного підходу, розробці шляхів і засобів навчання та розвитку компетентностей здобувачів освіти. Найбільш ґрунтовними в цьому напрямку, на наш погляд, є роботи: О. В. Овчарука, О. І. Пометун, О. І. Ложкіної, О. Я. Савченко, Н. М. Бібіка, С. М. Трофименко, С. Є. Трубаچهвої, Л. І. Паращенко та ін.

У них розглядається поняття компетентнісного підходу до навчання, характеризується структура компетентностей, особ-

ливості управління освітнім процесом, з'ясовуються умови реалізації компетентнісного підходу до навчання різних категорій здобувачів освіти, розглядаються питання використання ефективних навчальних технологій тощо.

У роботах учених велика увага приділяється визначенню терміну «компетентність». Спостерігається різноманітність підходів до його розуміння, вважається компетентним такий, який є:

- здатний до дії, вміє використовувати знання в діяльності [5];
- обізнаний, авторитетний у певній галузі [6];
- вміє ефективно і творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних стосунках так само як і у професійних ситуаціях [1];
- спроможний кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання та роботу [13];
- здатний розв'язувати проблеми з інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей [4];
- має загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих під час навчання [10];
- має індивідуальну характеристику ступеня відповідності вимогам професії [10];
- володіє специфічною здатністю, необхідною для ефективного виконання конкретних дій у певній галузі, а також відповідальністю за свої дії [9];
- має інтегральну якість особистості, що виявляється в готовності її до діяльності [14].

Узагальнюючи висловлені думки, можна сказати, що компетентність – це інтелектуальне новоутворення в людини, яка дозволяє їй продуктивно діяти на основі наявних знань, умінь, навичок, досвіду та світогляду.

Аналіз праць з цієї проблеми показує, що більшість педагогів розглядають формування компетентностей у процесі компетентнісного підходу в навчанні, нехтуючи іншими можливостями.

Якщо компетентності розділити на предметні і загальні (ключові), то стає зрозумілим, що значну роль в їх формуванні відіграють знання, вміння, діяльність, самоосвіта, спілкування та досвід.

Ще важливо зауважити, що у працях на цю тематику мало уваги приділяється питанням «як – де – коли?».

Як сформувані знання, щоб вони були дієвими?

Як залучати тих, хто навчається продуктивній діяльності?

Як отримати досвід діяльності на основі отриманих знань?

Які фактори впливають на ефективність формування предметних і ключових компетентностей та як їх враховувати під час навчання?

Та ще багато питань, що виникають під час організації компетентнісного підходу в освіті.

Формування цілей статті. Наше дослідження присвячено вивченню факторів, що впливають на ефективність запровадження компетентнісного підходу в навчанні школярів та студентів. Його мета – розширити можливості компетентнісного навчання за рахунок урахування факторів, які недостатньо висвітлені у працях з цієї проблеми. Чому школярів і студентів? Тому що формування предметних і особливо ключових компетентностей потребує неперервності освітнього і виховного впливу від початку навчання та до його завершення при одних і тих же закономірностях тільки на різних рівнях.

Виклад основного матеріалу. Дослідження і практика як у нашій країні, так і за кордоном свідчать, що компетентнісний підхід у навчанні є перспективним [2; 3; 10].

Його запровадження в системі шкільної та вищої освіти дає можливість при тих же зусиллях отримати значно вищий освітній результат. Проте перехід від однієї парадигми в навчанні до іншої, як завжди, супроводжується різноманітними складнощами. Однією з проблем є вміння викладача (педагога) «перетворити» знання і вміння, які отримує здобувач освіти, в новоутворення, яке називається «компетентність», тобто зробити знання і вміння дієвими. Потрібно не відмовитись від знань взагалі, а відмовитись від знань «про всяк випадок», тобто перейти до іншого розуміння того, що таке «знання, як такі» [13].

Знання треба розглядати як необхідний елемент та передумову практичного ставлення людини до дійсності, що оточує, і те, що воно відображає об'єктивну дійсність у формах її діяльності та існує у вигляді певної мовної системи. Тобто знання, перш за все, є відображення об'єктивного світу свідомості людини, в той же час визначає ставлення суб'єкта до об'єкта

та метод діяльності. Наукові знання під час компетентнісного підходу повинні виконувати такі функції: описову, пояснення, передбачення та перетворення. Вони взаємопов'язані і переплітаються між собою. Важливим є й те, що вони лежать в основі діяльності людини – спонукають її до діяльності, визначають хід діяльності та її результат. Оскільки компетентність формується у процесі діяльності, то діяльність повинна відбуватись на основі наукових знань.

Знання стають дієвими, коли той, хто навчається, відчуває на практиці в них потребу, користується ними. Складність проблеми й полягає в організації такої діяльності. Для різного віку пріоритетною діяльністю є гра, навчання і праця. Хоча можна сказати, що основу гри та навчання теж становить праця. Так навчання є важкою працею для всіх, хоча вона і є розумовою, а не фізичною. Під впливом навчальної праці виникають певні наміри, що породжують відповідні мотиви та потреби, формують уміння самостійно ставити мету і досягати її. Якою б творчою та захопливою не була б справа, якою займається людина, вона завжди вимагає від неї високої дисципліни, фізичних зусиль, морального та інтелектуального напруження.

У сенсомоторних діях, нервово-психологічних і фізичних напруженнях, трудових процесах систематизуються знання, вміння та навички, що становлять основу компетентностей – властивості людини як суб'єкта праці і головної продуктивної сили суспільства.

Оскільки найважливішою складовою життя людини є технічна діяльність, то виникає ще одна проблема – формування технічних компетентностей. Як відомо, знання акумулюються в поняттях. Тому будь-яка діяльність здобувачів освіти повинна бути тією чи іншою мірою пов'язана з технікою, різноманітними технічними пристроями, під час використання яких спонтанно чи цілеспрямовано засвоюються технічні поняття, а значить і знання про техніку.

Технічна творчість – один з важливих шляхів залучення тих, хто навчається, до діяльності. Вона спонукає до використання наукових знань на практиці, виникненню потреби в нових знаннях, формування мотивів продуктивної діяльності.

У цьому напрямі важливою є технологічна грамотність – освіченість та ерудованість у галузі виробничих технологій. Працюючи в навчальних майстернях, учні, студенти під час виготовлення виробів повинні засвоювати сучасні знання про виробництво, оволодівати відповідними поняттями, користуватись ними в повсякденному житті.

Важливою проблемою є й те, що компетентності, особливо ключові, формуються не тільки під час навчання, а й під впливом родини, друзів, будь-якої роботи, політики, релігії, культури тощо. Тому важливо, щоб здобувачі освіти мали активну життєву позицію – брали участь у громадській діяльності, творчих колективах, змаганнях тощо.

Зрозуміло, що перелічені проблеми не вичерпують наявні. Вони виникають у ході запровадження компетентнісного підходу в навчанні та конкретних умовах. Їх розв’язання залежить від готовності педагогічного колективу навчального закладу до такої діяльності, розуміння загальних підходів до їх вирішення.

Оскільки компетентнісний підхід базується на діяльності на основі наявних знань, то виникає необхідність у з’ясуванні її сутності.

Психологи, визначаючи структуру діяльності, виокремлюють такі її компоненти: мотив – мета – дії і операції.

У педагогічній діяльності мета є найважливішою складовою. Зазвичай вона задається вчителем, викладачем і відповідає необхідним суспільним вимогам, основою яких є користь для суспільства і учня. Якщо мета діяльності не має змісту для особистості, якщо її суспільна необхідність не усвідомлена, то і діяльність буде байдужою, а значить безкорисною в навчанні. Важливо, щоб суспільно корисна мета збігалася з власною. Тому в організації діяльності важлива трансформація поставленої мети, спонукання особистості до перетворення її у внутрішнє прагнення, мотив, який і викликає бажання діяти. Мотиви відображають внутрішнє прагнення особистості, її потреби та інтереси. Відповідність їх меті діяльності, її суспільній користі сприяє розвитку особистості, внутрішньому її збагаченню і прагненню діяти надалі. Мотиви навчання навіть відмінників можуть бути далеко не однакові: для одних – це

необхідна праця, в якій вони відчують потребу, для інших – радість спілкування з друзями, треті – навчаються переважно тому, що їх примушують чи задобрюють. Природно, що і результати навчання будуть різні, хоча оцінки з навчальних дисциплін однакові. Безумовно, характер мотиву значною мірою впливає на трансформування знань у компетентність.

Зміст будь-якої діяльності (трудової, пізнавальної, суспільної тощо) є необхідним компонентом її структури. Якщо зміст діяльності новий для здобувачів освіти, то він сприяє пізнанню дійсності, що оточує, розширенню світогляду, отриманню нових знань, якщо ж він уже знайомий, то постановка нових завдань сприяє поглибленню діяльності, накопиченню досвіду, вдосконаленню дій. У закладах освіти зміст діяльності учнів визначається програмами дисциплін, що вивчаються. Під час їх складання важливо дотримуватись співвідношення між кількістю нових знань та їх засвоєнням. Так після з'ясування якогось закону чи правила обов'язково виділяється час для вправ його застосування, чи планується виконання лабораторної роботи. Таке поєднання надзвичайно корисне, бо сприяє сприйняттю нового, впровадженню нових знань до системи наявних. Чим складніше нове знання, тим більше треба приділяти уваги його практичному використанню, з'ясуванню, де воно застосовується, як воно виявляється у природі, які явища пояснює. Такий підхід до засвоєння нових знань робить їх дієвими, що дуже важливо для формування предметних компетентностей. Безпосередні практичні дії не менш значущі, ніж попередні компоненти діяльності. Залежно від того, яке завдання дії, ким вона поставлена, чи орієнтує на повторення попереднього досвіду або вимагає нового виконання, користь для формування компетентностей буде різною. Важливо, щоб дії не тільки урізноманітнювались, а й удосконалювались, більш широко застосовували інтелектуальні, сенсорні, емоційно-вольові процеси.

Операційний бік діяльності не вичерпується предметними діями. Обов'язковим її компонентом є інструментарій (уміння), за допомогою якого здійснюється предметна дія. Наявність операцій, умінь, безумовно, необхідна для того, щоб від-

булась діяльність, без них неможливо як розв'язувати поставлені завдання, так і здійснювати трудові дії. Водночас вони формуються і розвиваються в діяльності. Наявність розвинутих умінь позитивно впливає не тільки на ефективність діяльності, а і на мотивацію загалом. Удосконалення умінь і навичок, своєю чергою, приводить до успіху, який, як відомо, стимулює потребу продовжувати діяльність, інтерес до неї.

Завершується діяльність результатом, який є показником розвитку особистості, якості засвоєння знань, умінь не тільки для неї, а й для оточення. З результатом поєднується оцінка і самооцінка особистості, її статус у колективі, серед друзів та рідних, які радіють успіху чи навпаки ним не задоволені.

Таким чином, діяльність – це джерело розвитку особистості, яке поповнює скарбницю знань і умінь, робить їх дієвими.

Завдяки діяльності людина, особливо молода, збагачується досвідом пізнання, спілкування, праці, суспільно корисної діяльності. Стають зрозумілими цілі діяльності суспільства, що обумовлює соціальну сутність особистості.

Важливим є й те, щоб у діяльності той, хто навчається, не був пасивним, виявляв ініціативу, активність і творчість. Активність творця, який реалізує поставлені цілі, висуває додаткові завдання, намагається їх розв'язати, використовуючи досягнення науки, техніки, визначає ступінь впливу діяльності на формування його компетентностей.

Важливу роль діяльність відіграє у формуванні самостійності учнівської і студентської молоді. Якісні зміни в діяльності змінюють позицію особистості, яка стає не тільки активною, а й самостійною.

Водночас відбуваються зміни і в характері особистості. Статечність, розсудливість, аргументованість вчинків, повага до оточення стають нормою поведінки в колективі та суспільстві. Отже, незважаючи на те, що існує багато видів діяльності (ігрова, навчальна, трудова, спортивна, художня тощо), закономірності її впливу на формування предметних і ключових компетентностей однакові. Діяльність як феномен і реальна практика у своїх загальних основах однакова. Ця єдність завдяки різноманітності різних видів діяльності стає значно ба-

гатшою. Діяльність якісно змінює особистість, її світогляд, свідомість, духовні і фізичні сили. Ставлення до дійсності, що оточує, в результаті сприяє всебічному розвитку особистості, а значить і формуванню предметних та ключових компетентностей.

Одним з важливих напрямів, що впливає на ефективність компетентнісного підходу в навчанні, є наявність належного їм управління.

Перш за все треба відповідним чином структурувати зміст навчальних дисциплін, встановити правильне співвідношення між практичним і теоретичним матеріалом.

Оскільки компетентнісний підхід у навчанні полягає в забезпеченні дієвості знань, то теоретичний матеріал навчальної дисципліни повинен супроводжуватись вправами, практичними чи лабораторними роботами, або їх певної комбінації. З метою формування вміння вчитися треба у змісті навчального матеріалу виділяти той, який передбачається засвоїти самостійно.

Оскільки у формуванні предметних і ключових компетентностей беруть участь усі навчальні дисципліни, то треба чітко розподілити їх часткову участь.

Значну увагу треба приділити методам та технологіям навчання, особливо інноваційним. Ефективними серед них є такі: організація навчальної співпраці, навчально-проектна технологія, диференційоване навчання. Значну роль у формуванні компетентностей відіграє використання проблемності.

Правильно підібраний зміст навчання, технологій та методи його засвоєння спрямовують діяльність викладача і здобувачів освіти на засади компетентнісного навчання.

Велику роль в управлінні компетентнісним навчанням відіграють критерії сформованості предметних і ключових компетентностей [12]. Вони дають можливість здійснювати не тільки моніторинг динаміки формування компетентностей, а й своєчасно реагувати, впливати на їх якість.

Важливу роль критерії оцінювання сформованості компетентностей відіграють у визначенні індивідуальних досягнень кожного, хто навчається, причин гальмування їх розвитку, можливостей своєчасного досягнення встановленого його рівня на цьому етапі навчання.

Становлення об'єктивних рівнів та темпу їх досягнення цілком пов'язане з наявністю чітких критеріїв оцінювання.

Важливою є ще одна функція критеріїв – встановлення співвідношення отриманих результатів сформованості компетентностей з передбачуваними, що дає можливість вносити корективи в освітній процес.

Висновки. Отже, впровадження компетентнісного підходу в навчання вимагає врахування багатьох факторів як дидактичного, методичного, так і організаційного характеру. Перш за все треба чітко усвідомити дидактичну специфіку, закладену в поняття «компетентнісний підхід у навчання», здійснити перехід знань і умінь у новоутворення – компетентність. Потім встановити рівень сформованості предметних та ключових компетентностей, які відповідали би прийнятому стандарту, замовленню суспільства. За допомогою сучасних педагогічних технологій та методики навчання імпантувати дидактичні цілі в практику закладів освіти. Керуючись об'єктивними критеріями та рівнями сформованості компетентностей, здійснювати управління компетентнісним навчанням.

Список використаних джерел

1. Антіпова Н. П. Сутність поняття «компетентнісний підхід» в науково-педагогічній літературі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Київ, 2014. Вип. 199. С. 28–32.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–52.
3. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. № 2. С. 8–9.
4. Бондар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: сутність та структура. *Освіта і управління*. Київ, 2007. № 2. С. 93–99.
5. Вакуленко О. Формуємо ключові компетенції учнів. *Школа (Шкільний світ)*. Київ, 2007. № 11. С. 11–15.
6. Гаврилюк О. М. Реалізація компетентнісного підходу при вивченні технологій учнями у загальноосвітній школі. *Трудове навчання в школі*. Київ, 2017. № 18.

7. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 11. С. 51. Ст. 400 (код акта 60376/2012).

8. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2021/2022 навчальному році : Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01 липня 2021 р. №1/11-5966.

9. Клепко С. Різні структури ключових компетенцій. *Управління освітою*. Київ, 2005. № 12. С. 2–3.

10. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. *Бібліотека з освітньої політики*. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.

11. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. Київ, 2005. № 1. С. 65–69.

12. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання – генезис проблеми критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. *Управління освітою (Шкільний світ)*. Київ, 2009. № 4. С. 18–20.

13. Родніна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Основа, 2006. 94 с.

14. Савченко О. Уміння вчитися – ключова компетентність шкільної освіти. *Освіта України*. Київ, 2006. № 62–63. С. 4.

15. Трофименко С. Компетентнісний підхід до освітнього процесу як вимога сучасності. *Управління школою*. Київ, 2007. № 19. С. 50–51.

References

1. Antipova, N. P. (2014), "The essence of the concept of "competence-based approach" in the scientific and pedagogical literature", *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*, Kyiv, Issue 199, pp. 28–32.

2. Bibik, N. M. (2004), "Competency-based approach: a reflective analysis of application", *Competency-based approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects*, K.I.S., Kyiv, pp. 47–52.

3. Bondar, S. (2003), "Personal competence is an integrated component of students' learning achievements", *Biology and chemistry at school*, Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, No. 2, pp. 8–9.

4. Bondar, S. (2007), "Terminological Analysis of the Concepts of "Competence" and "Competency" in Pedagogy: Essence and Structure", *Education and management*, Kyiv, No. 2, pp. 93–99.

5. Vakulenko, O. (2007), "Developing key competencies of students", *School (School World)*, Kyiv, No. 11, pp. 11–15.

6. Havryliuk, O. M. (2017), "Implementation of a competency-based approach to teaching technology to students in a secondary school", *Labor training at school*, Київ, No. 18.

7. Ukraine (2011), *On approval of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education* : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 23, 2011, № 1392, *Official Bulletin of Ukraine of February 17, 2012*, No. 11, P. 51, Art. 400 (Act Code 60376/2012).

8. Instructional and methodological recommendations for the study of academic subjects in general secondary education institutions and the organization of the educational process in the 2021/2022 academic year, *Annex to the letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 01, 202, No. 1/11-5966*.

9. Klepko, S. (2005), "Different structures of key competencies", *Education management*, Kyiv, No. 12, pp. 2–3.

10. Ovcharuk, O. V. (2004), "Competency-based approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects", *Library on educational policy*, K.I.S., Kyiv.

11. Pometun, O. (2005), "Competency-based approach is the most important benchmark for the development of modern education", *Native school*, Kyiv, No. 1, pp. 65–69.

12. Rodyhina, I. (2009), "Competency-based approach to teaching – the genesis of the problem of criteria for assessing students' learning achievements", *Education management (School World)*, Kyiv, No. 4, pp. 18–20.

13. Rodnina, I. V. (2006), *Competency-based approach to training*, Basis, Kharkiv.

14. Savchenko, O. (2006), "The ability to learn is a key competence of school education", *Education of Ukraine*, Kyiv, No. 62–63, p. 4.

15. Trofymenko, S. (2007), "Competency-based approach to the educational process as a requirement of the present", *School management*, Kyiv, No. 19, pp. 50–51.